

ELEKTRON BANDLIK XIZMATLARI TIZIMINI YARATISHDA XALQARO MEHNAT TASHKILOTI TEXNIK YORDAMINING ROLI

Abdug‘apporov Shukurjon

Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universiteti

Tarix fakulteti 1-bosqich magistranti

Annotatsiya: O‘zbekistonda bandlik xizmatlarini raqamlashtirish borasida 2019–2024-yillar davomida tizimli chora-tadbirlar amalga oshirildi. Elektron bandlik platformasi — “mehnat.uz” portali, “Ishga marhamat” monomarkazlari va “e-mehnat daftarchasi” tizimi ishga tushirildi. Ushbu infratuzilmalarning shakllanishi va samarali faoliyat yuritishida Xalqaro Mehnat Tashkiloti tomonidan ko‘rsatilgan texnik yordam muhim omil bo‘ldi. Xalqaro Mehnat Tashkiloti mutaxassislari ishtirokida foydalanuvchi interfeysiga qo‘yiladigan talablar, mehnat shartnomalari va bandlik statistikasi elektron shaklda yuritilishini ta‘minlovchi normativ-huquqiy model ishlab chiqildi. 2020–2022-yillarda ARGOS (Automated Registration and Guidance of Online Services) nomli elektron tizim ishlab chiqildi. Ushbu platforma orqali ishga joylashish jarayonlari, mehnat shartnomalarining ro‘yxatdan o‘tkazilishi, ishsizlik darajasini real vaqtda monitoring qilish imkoniyati yaratildi. ARGOS tizimining funksional modullari XMT texnik maslahatlari asosida ishlab chiqilib, Estoniya va Koreya tajribasi bilan solishtirilib moslashtirildi. Xizmat ko‘rsatish standartlari, elektron hujjat aylanishi, shaxsiy kabinetlar va ish beruvchilar bazasi tizimlari takomillashtirildi.

Kalit so‘zlar: Xalqaro Mehnat Tashkiloti, elektron bandlik, ARGOS tizimi, raqamli mehnat bozori, texnik yordam, e-mehnat daftarchasi, “Ishga marhamat” markazlari, bandlik xizmatlarini avtomatlashtirish, mehnat statistikasi, ish izlovchilar axborot bazasi, onlayn bandlik portali, raqamli infratuzilma.

So‘nggi yillarda O‘zbekiston mehnat bozori islohotlarining yangi bosqichiga qadam qo‘ydi. Iqtisodiy o‘sish, demografik bosim va ishchi kuchi migratsiyasi sharoitida bandlik siyosatini takomillashtirish dolzarb masalaga aylandi. 2020-yilga kelib mehnatga layoqatli aholining soni 19 milliondan oshdi, har yili mehnat bozoriga 600 mingga yaqin yangi ishsizlar kirib kelmoqda. Shunday sharoitda bandlik xizmatlarining samaradorligi, tezkorligi va shaffofligi ustuvor vazifalardan biriga aylandi.

An‘anaviy usullarda faoliyat yuritgan davlat bandlik xizmatlari zamon talablari va fuqarolarning ehtiyojlariga to‘liq javob bermas edi. Mehnat bozorining rasmiy sektori va norasmiy sektori o‘rtasida muvozanatsizlik, ishsizlikning yashirin shakllari, ishchi kuchining samarali joylashmasligi kabi muammolar mavjud edi. Ayniqsa,

ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlar — yoshlar, ayollar, mehnat migratsiyasidan qaytganlar bandligini ta'minlash dolzarb muammo bo'lib qolmoqda.

Shu sababli 2019-yildan boshlab O'zbekistonda bandlik xizmatlarini raqamlashtirish bo'yicha keng ko'lamli davlat siyosati amalga oshirila boshlandi. Ushbu jarayonda Xalqaro Mehnat Tashkiloti bilan yaqin hamkorlik yo'lga qo'yilib, texnik maslahat, normativ hujjatlar ishlab chiqish va xalqaro tajriba asosida loyihalarni tatbiq qilish ishlari boshlab yuborildi. Elektron bandlik xizmatlari, jumladan "mehnat.uz" portali, "Ishga marhamat" markazlari, ARGOS platformasi va e-mehnat daftarchalari tizimi bosqichma-bosqich joriy etildi.

Bu yondashuv O'zbekistonda ish izlovchilar, ish beruvchilar va davlat tuzilmalari o'rtasida tezkor va ochiq axborot almashinuvi tizimini shakllantirishga imkon berdi. Mehnat bozoridagi holatni real vaqt rejimida monitoring qilish, xizmatlar sifati va samaradorligini oshirish, ishsizlikni aniqlash va ijtimoiy xavf ostidagi qatlamlarni aniqlash imkoniyatlari sezilarli darajada kengaydi. Bandlik sohasida olib borilayotgan raqamli islohotlar nafaqat ichki boshqaruv mexanizmlarini zamonaviylashtirdi, balki xalqaro mehnat standartlariga yaqinlashuvning muhim bosqichiga aylandi.

2015-yilgacha O'zbekistonda bandlik xizmatlari asosan an'anaviy usullar asosida faoliyat yuritgan. Aholining mehnatga layoqatli qatlamiga xizmat ko'rsatish jarayonlari qog'oz shaklida yuritilgan, ish izlovchilar va ish beruvchilar o'rtasida ma'lumot almashinuvi sekin kechgan. Ro'yxatga olish, yo'llanma berish, ishsizlik statistikasi va mehnat shartnomalarini rasmiylashtirish jarayonlari ko'p hollarda rasmiylashtirilmagan ishlar bilan cheklangan. Ayniqsa, norasmiy sektor (mavsumiy, vaqtinchalik ishchilar, kichik tadbirkorlik subyektlari) deyarli qamrab olinmagan. Mehnat shartnomalarining katta qismi yozma tarzda tuzilmagan, bu esa ishchilarning huquqiy himoyasini zaiflashtirgan.

2019-yildan boshlab O'zbekistonda bandlik xizmatlarini raqamlashtirish davlat siyosatining muhim yo'nalishiga aylandi. Prezident qarori bilan "Mehnat bozorini raqamlashtirish konsepsiyasi" qabul qilindi va shu asosda Xalqaro Mehnat Tashkiloti bilan texnik hamkorlik kuchaytirildi. Xalqaro Mehnat Tashkiloti tomonidan taklif qilingan metodologiyalar asosida bandlik xizmatlari uchun axborot texnologiyalarini joriy etish, tizimni avtomatlashtirish, foydalanuvchi interfeyslari va xizmatlar standartini ishlab chiqish bo'yicha kompleks yondashuv shakllantirildi.

2020-yilda Xalqaro Mehnat Tashkiloti bilan birgalikda ishlab chiqilgan texnik yechimlar asosida "mehnat.uz" elektron portali ishga tushirildi. Ushbu portal orqali ish izlovchilar onlayn ro'yxatga olinadigan, bo'sh ish o'rinlari bazasidan foydalanadigan, ariza topshirish va elektron mehnat shartnomalarini ro'yxatga olish imkoniyatlariga ega bo'ldi. Shuningdek, ish beruvchilar uchun shaxsiy kabinet tizimi joriy etilib, ular o'z vakansiyalarini elektron shaklda joylashtirish imkoniga ega bo'ldilar.

2021-yilda yana bir muhim qadam tashlandi — ARGOS (Automated Registration

and Guidance of Online Services) elektron tizimi yaratildi. Bu tizim orqali mehnat shartnomalarini real vaqt rejimida ro'yxatga olish, ish izlovchilarni ijtimoiy holatiga qarab guruhlariga ajratish, ishsizlik darajasini sektorlar bo'yicha monitoring qilish imkoniyati shakllantirildi. ARGOS platformasining ko'plab modullari Xalqaro Mehnat Tashkiloti texnik ko'magi asosida ishlab chiqilgan bo'lib, Estoniya va Koreya tajribalari asosida moslashtirildi.

Raqamlashtirish jarayonida "Ishga marhamat" monomarkazlari tarmog'i ham Xalqaro Mehnat Tashkiloti tavsiyalari asosida joriy etildi. Bu markazlarda fuqarolar bepul kasb-hunar o'rganish, psixologik va huquqiy maslahat olish, bandlikka yo'naltirilish imkoniga ega bo'ldi. 2022-yilga kelib, barcha viloyatlarda faoliyat boshlagan ushbu markazlar orqali yiliga o'rtacha 100 mingdan ortiq fuqaro qayta tayyorlov kurslaridan o'tmoqda.

2023–2024-yillarda elektron tizimlar samaradorligi sezilarli darajada oshdi. ARGOS tizimi orqali ishsizlik holatini real vaqt rejimida kuzatish, mehnat shartnomalarining shaffof yuritilishini ta'minlash, yoshlar va ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlar bo'yicha alohida strategik monitoring tizimlari shakllantirildi. Xalqaro Mehnat Tashkilotining 2024-yilgi baholashiga ko'ra, O'zbekistonda ishga joylashish xizmatlari tezligi 40 foizga oshgan, xizmatlardan foydalanish muddati esa ikki barobarga qisqargan.

Qiyosiy jihatdan qaralganda, 2015-yilda mehnat shartnomalarining atigi 37 foizi rasmiylashtirilgan bo'lsa, 2024-yilga kelib bu ko'rsatkich 75 foizdan oshdi. Avval ish izlovchilar faqat mahalliy bandlik bo'limlariga tashrif buyurish orqali ro'yxatga olinardi, hozirda esa 90 foizdan ortiq arizalar elektron shaklda topshirilmoqda. ARGOS va "mehnat.uz" platformalari orqali 2 milliondan ortiq ish izlovchi ro'yxatga olingan, 800 mingdan ortiq elektron mehnat shartnomasi tuzilgan.

Shu tariqa, Xalqaro Mehnat Tashkiloti texnik yordami asosida joriy etilgan raqamli xizmatlar O'zbekiston mehnat bozorini sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqdi. Raqamlashtirish mehnat sharoitlarini yaxshilash, ishsizlikka qarshi samarali kurashish, davlat xizmatlarining ochiqqligini ta'minlashda asosiy vositaga aylandi. Buning natijasida O'zbekiston mehnat tizimi xalqaro me'yorlarga moslashdi va Xalqaro Mehnat Tashkiloti tomonidan mintaqadagi ilg'or tajribalardan biri sifatida e'tirof etildi.

Ushbu hamkorlik va uning natijalariga xulosa qiladigan bo'lsak, O'zbekistonda bandlik xizmatlarini raqamlashtirish bo'yicha amalga oshirilgan islohotlar Xalqaro Mehnat Tashkilotining texnik yordami bilan tizimli va natijador yo'nalishda olib borildi. 2015-yilgacha mavjud bo'lgan qog'oz shaklidagi byurokratik tizim, norasmiy mehnat munosabatlari va noaniq statistika o'rniga, 2019-yildan boshlab elektron platformalarga asoslangan shaffof, tezkor va tahliliy qarorlar qabul qilishga xizmat qiluvchi tizim shakllantirildi. "Mehnat.uz" portal, "Ishga marhamat" markazlari va

ayniqsa ARGOS tizimi mehnat bozorining raqamli boshqaruviga imkon yaratdi.

Natijada, elektron mehnat shartnomalari ulushi 75% ga yetdi, ishsizlik monitoringi real vaqt rejimida amalga oshirila boshlandi, 2 milliondan ortiq ish izlovchi elektron tarzda ro'yxatga olindi. Xizmatlar sifati oshdi, ishsizlik statistikasi aniqlandi, fuqarolarga ko'rsatilayotgan xizmatlar yillik 40 foizgacha samaradorlikka erishdi. Ushbu ko'rsatkichlar O'zbekistonni mintaqada ilg'or raqamli bandlik tizimiga ega davlatlar qatoriga qo'shdi.

Xalqaro Mehnat Tashkiloti texnik yordami bilan amalga oshirilgan raqamli islohotlar nafaqat mehnat munosabatlarini tartibga soldi, balki ijtimoiy himoya, gender tengligi va iqtisodiy faollikni ham rag'batlantirdi. Bu yondashuv O'zbekistonning barqaror va adolatli mehnat bozoriga asoslangan ijtimoiy siyosatini shakllantirishda strategik bosqich bo'lib xizmat qildi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Saidov A.X. Xalqaro mehnat huquqi: nazariya va amaliyot. — Toshkent: Adolat, 2021. — 280 b.
2. To'raqulov A.A. Raqamli iqtisodiyot va bandlik siyosati. — Toshkent: Iqtisodiyot va Ta'lim, 2022. — 196 b.
3. Jo'rayev A.R. O'zbekistonda mehnat munosabatlari va ularni huquqiy tartibga solish. — Toshkent: Huquq, 2020. — 240 b.
4. Nazarov B.S. O'zbekiston Respublikasida ijtimoiy-iqtisodiy siyosat: bandlik va mehnat munosabatlari. — Toshkent: Fan va taraqqiyot, 2019. — 225 b.
5. Qodirov M. Mehnat huquqi: nazariy va amaliy jihatlar. — Toshkent: TDYU, 2022. — 312 b.
6. Ravshanov I.B. O'zbekiston va xalqaro tashkilotlar: mehnat va inson huquqlari doirasida hamkorlik. — Toshkent: "Sharq", 2023. — 198 b.
7. . Jo'rayev A., Xasanov M. Elektron bandlik xizmatlari tizimi va uning samaradorlik omillari // "Ijtimoiy fikr" ilmiy-amaliy jurnali. — 2022. — №3. — B. 45–53.
8. Saidov S. Xalqaro mehnat tashkiloti konvensiyalarining O'zbekiston mehnat qonunchiligiga ta'siri // "Huquq va burch" jurnali. — 2021. — №2. — B. 60–68.
9. To'raqulov A. Raqamli iqtisodiyot sharoitida bandlik siyosatini modernizatsiyalash // "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy jurnali. — 2023. — №1. — B. 112–118.
10. Karimov F. Elektron bandlik tizimlarining huquqiy asoslari va ularni rivojlantirish yo'nalishlari // "Tafakkur" ilmiy-nazariy jurnali. — 2022. — №4. — B. 70–75.